

N:o 25.

Af herr **J. J. Byström**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstadgad stängningstid för handelsbodas.

Frågan om en gemensam stängningstid för handelsbodas är icke alldeles ny. För omkring trettio år tillbaka gjordes i Stockholm och i Göteborg och väl på en del andra platser också rätt allvarliga försök att på den frivilliga öfverenskommelsens väg upprätta en bestämd stängningstid för handelsbodarna. Ehuru något vanns därmed, göra sig dock de gamla önskemålen alltfört gällande.

Den rörelse, som under de senare åren mera lifligt pågått på detta område, kan sägas hafva börjat, hvad hufvudstaden angår, för cirka tio år sedan, och saken blef mera aktuell, efter det grosshandlaren Viktor Ramstedt vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i Stockholm 1900 fört fram och inledt frågan: »Är det önskvärdt att söka införa lagstadgad tid för stängning af salubodas på söckendagar?», hvarvid han enligt nämnda förenings »Månadsskrift» framhöll, att »orsaken, hvarför han bragt denna fråga på tal, vore den, att i Tyskland en lag utkommit om salubodars stängningstid, hvilken vore föga känd i Sverige, men förtjänade att beaktas».

Butikstängningsfrågan måste ock anses vara af ganska stor betydelse bland annat därför, att den direkt berör en stor del af vårt folk. Så funnos år 1902 30,224 handlande och 34,040 handelsbiträden eller tillsammans 64,264 personer, hvars uppskattade inkomst af handelsrörelsen uppgick samma år till 70,159,068 kronor.

De som i första hand beröras af stängningsfrågan äro handelsbiträdena. Nuvarande förhållanden göra, att de tvingas till en i många fall alldeles oskäligt lång arbetstid. Detta framgår tydligt, bland annat af de diskussioner, som i detta ärende förts vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årskonferenser 1900 och 1903. Och af de undersökningar, som Fredrika Bremer-Förbundet härom året verkställde »rörande kvinnliga kontors- och butikbiträdens ställning i Stockholm», finner man, att en del af dem, som enquêten gällde, hade 14 à 16 timmars arbetstid per dygn och stundom ännu längre.

Därtill kommer, att många af dessa hafva sin sysselsättning i affärer, där äfven ett omfattande söndagsarbete utföres. De hafva sålunda ej blott en oskäligt lång arbetstid under veckans sex arbetsdagar, utan de måste och använda hvilodagen på ungefär samma sätt.

Att handelsarbetaren måste känna sig högeligen missnöjd med denna tingens ordning är gifvet, och han frågar sig med skäl, hvarför han skall hållas kvar vid arbetets id, under det att t. ex. industriarbetaren för flere timmar sedan begifvit sig till sitt hem.

Men ej blott biträdena utan äfven handlandena själfva hafva i allmänhet samma önskan med hänsyn till en lagstadgad butikstängningstid.

Den mindre handlanden, som ofta själf för sina böcker, behöfver vanligen annan tid än den, då boden är öppen, för detta bokföringsarbete. Nu måste ofta natten därför tillgripas. Likaledes får han knappast någon timme af dagen ledig för sin familj. Och de flesta hafva väl både hustru och barn, som kunna hafva rätt att få äga maken och fadern hemma någon stund af dagen.

Man kan nu säga, att, om han är egen handlande, får han ju slå igen butiken när han vill. Detta är dock lättare sagdt än gjordt. Vanligen kan han ej göra det förr än grannen gör det, ty den fria konkurrensen tvingar honom därtill. Men en öfverenskommelse handlandena emellan kunde ju upprättas? Ja, detta har försökts och ibland slagit rätt väl ut, men åter vid andra tillfällen alldeles misslyckats. Man vill därför hafva saken ordnad på lagstiftningens väg.

Och huru landet ligger inom handelsvärlden rörande stängningsfrågan, kan man få en föreställning om genom bland annat den utredning, som Sveriges Allmänna Handelsförenings förvaltningsutskott sökte åvägabringa år 1900. Utskottet, som då bestod af grosshandlarne Carl Bengtsson, C. A. Wablin, Henrik Axelson och E. Öman, utsände i oktober samma år ett så lydande cirkulär:

»Till herrar ombud för Sveriges Allmänna Handelsförening.

Under de senaste två årtiondena har man i flere af Europas länder dryftat frågan, om och i hvilken mån genom lagstiftningen kan och bör sättas en gräns för arbetstiden, hvilken den stegrade konkurrensen har tendens att alltjämt öka. För handels målsmän har detta spörsmål tagit formen af kraf på vidtgående inskränkning genom lag i handeln i bod å sön- och helgdagar samt på lagstadgad stängningstid under söcknedagar för handelsbodar. I Tyska riket hafva i båda ämnena lagar stiftats.

Såsom grund för nödvändigheten af sådan lagstiftning har anförts, att minuthandlarne och deras biträden, i likhet med andra människor, vore i behof af hvilatid såväl under söndagar som söcknedagar efter slutad arbetstid. Under den gällande fria konkurrensen funnes emellertid inom de flesta samhällen alltid en eller annan handlande, som icke frivilligt kunde förmås att hålla sin bod stängd under sön- och helgdagar samt att under öfriga dagar stänga vid sådan tid, att tillräcklig hvilotid under aftonen blefve öfrig. Därigenom tvingades också de andra handlandena inom samma gren att hålla öppet i samma utsträckning, hvarigenom ett allmänt otillfredsställande tillstånd blefve följden.

Svenska strafflagen innehåller som bekant förbud mot öppenhallande af kramlåda å sabbatstid, hvarmed förstås tiden mellan klockan sex om morgonen och klockan nio om aftonen. Detta förbud har för några år sedan äfven utsträckts till tobakshandel. Handeln med matvaror är däremot bortsedt från gudstjänsttimmarne fri. Med denna handel har mångenstädes också förenats handel med andra varor, dock med iakttagande däraf, att handelsboden icke må hafva beskaffenhet af kramlåda.

Angående stängningstid å söcknedagar af salubodar finnas i Sverige inga lagbestämmelser.

Vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i Stockholm den 8 augusti 1900 bragtes på tal såväl frågan om söndagshandeln i vissa salubodar som spörsmålet om lagstadgad stängningstid för salubodar å söcknedagar, och beslöt föreningen att öfverlämna båda dessa frågor till förvaltningsutskottet för vidtagande af de åtgärder, som däraf kunde påkallas. Beträffande öfverläggningarna i båda frågorna hänvisas till mötesprotokollet, som bifogas.

Innan utskottet vidtager någon åtgärd i dessa för handeln utan tvifvel synnerligen viktiga ämnen, anser utskottet sig pliktigt att däri söka åstadkomma en så fullständig och omfattande utredning som möjligt

och vågar härför utbedja sig herrar ombuds benägna bistånd och samarbete.

I sådant syfte anhåller utskottet, att Ni ville så fullständigt som möjligt besvara i vidfogade formulär upptagna frågor samt insända svaret till utskottet före den 15 instundande december månad under adress Sveriges Allmänna Handelsförening, Stockholm N.

För besvarande af flere af frågorna torde ortens handlande och öfriga intresserade helst sammankallas och öfverläggning hållas. Såsom lämplig inledning vid dylikt möte kan ur Allmänna Handelsföreningens protokoll uppläsas hvad i de båda ämnena där förekommer».

De i denna cirkulärskrifvelse omnämnda frågorna, ehvad de gällde »lagstadgad stängningstid om söcknedagarne», voro följande:

1. När stängas bodarne i allmänhet i Eder ort?
2. Anses detta vara sent eller tidigt?
3. Har på Eder ort försök gjorts att på frivillighetens väg ernå tidigare stängningstid för bodarne i viss branch?
4. I så fall, hur hafva dylika försök aflupit?
5. Hvad blir dagliga arbetstiden för bodbiträdena i Eder ort?
6. Skulle minskad arbetstid och tidigare stängningstid utan olägenhet kunna i Eder ort införas?
7. Finnes någon allmän önskan bland ortens handlande i sådant afseende?
8. Hvilken åsikt hafva ortens handlande om lagstadgad stängningstid?

På dessa frågor erhöll förvaltningsutskottet så lydande svar från följande orter:

Alingsås.

1. Vintermånaderna kl. 8 e. m., sommarmånaderna kl. 8,30—9 e. m.
2. Af de flesta köpmännen sent.
3. Förslag väckts om stängning måndag—torsdag kl. 7 e. m., fredag och lördag kl. 8—8,30 e. m.
4. Afslagits, då två af minuthandlarne ej ingått därpå.
5. 12 à 13 timmar.

6. Ja.
7. Bland de flesta.
8. Meningarne delade.

Arboga.

1. Okt., nov., jan., febr. kl. 7 e. m. Öfriga månader kl. 8 e. m.
2. Lagom.
3. Sedan härvarande handelsförening för åtskilliga år sedan beslöt ofvan-

stående stängningstid, hafva efterhand alla med få undantag tillämpat densamma.

4. — — — — —
5. 11 à 12 timmar.
6. Ja.
7. Nej.
8. Här obehöflig.

Arvika.

1. Kl. 7 e. m., fredagar och lördagar kl. 8.
2. Normal tid.
3. Ofvanstående stängningstid åstadkommen på denna väg för 1½ år sedan. Först kl. 8 e. m.
4. Till belåtenhet.
5. 11 timmar.
6. Tidigare stängningstid icke lämplig.
7. Icke hvad försports.
8. I allmänhet önskvärd.

Borås.

1. Under de tre senaste åren från 15 juni till 1 sept. kl. 7, öfriga tider af året kl. 8 e. m. undantagandes fredagar och lördagar.
2. Fullt lämplig tid.
3. Ofvanstående stängningstid åstadkommen på denna väg genom öfverenskommelse mellan köpmän i alla brancher inom staden.
4. I allmänhet tillfredsställande; handelsidkare i förstäder och stadens utkanter hafva icke kunnat förmås biträda öfverenskommelsen.
5. Omkring 12 timmar; fredagar, lördagar och vid högtider 1 à 2 timmar längre.
6. Lagstadgad stängningstid (t. ex. 8 e. m.—8 f. m.) torde ej medföra olägenhet.
7. Ja, utom beträffande mindre handelsidkare i förstäderna.
8. I allmänhet önskvärd.

Burträsk.

1. Kl. 9; lördagar före större helger kl. 10 och undantagsvis därutöfver.
2. För ortens förhållanden onödigt sent.
3. Nej.
4. — — — — —
5. 13 à 14 timmar.
6. Arbetstiden skulle utan olägenhet kunna minskas.
7. Ja, bland de fleste.
8. Önskvärd.

Eksjö.

1. Kl. 8.
2. Lagom.
3. Ja.
4. Bra.
5. 12 timmar.
6. Nej.
7. Nej.
8. Härvarande handelsförening förordar lagstadgad arbetstid mellan kl. 8 f. m. och kl. 8 e. m.

Enköping.

1. Alla söckendagar kl. 8.
2. Normal tid.
3. Ja, stängningstiden förut obestämd.
4. Till allmän belåtenhet.
5. 12 timmar.
6. Möjligen under tiden jan.—mars.
7. Nej.
8. Önskvärd.

Eskilstuna.

1. Måndag—torsdag kl. 8; fredagar och lördagar kl. 8,30.
2. Lämplig tid.
3. Nej.
4. — — — — —
5. 11 timmar.
6. Nej.

7. Nej.
8. Tillstyrka.

Falköping.

1. Om vintern kl. 7,30, om sommaren kl. 8.
2. Lagom.
3. Nej.
4. — — — — —
5. Om vintern 11 $\frac{1}{2}$ timmar, om sommaren 13 timmar.
6. Nej.
7. Nej.
8. Icke behöflig för småstäderna, men antagligen för de större städerna.

Filipstad.

1. Kl. 7.
2. Lämplig tid.
3. Nej.
4. — — — — —
5. Omkring 12 timmar.
6. Nej, möjligen något.
7. Nej.
8. Nyttig.

Gäffe.

1. Ett större flertal kl. 8, utom fredagar och lördagar, då tiden är obestämd; eljest kl. 9, 10 à 11.
2. Sent.
3. Ja, flere gånger.
4. I början bra, sedermera har stängningstiden å nyo betraktats såsom obestämd.
5. 12—15 timmar.
6. Ja, allmänheten kommer att rätta sina uppköp därefter.
7. Ja, tiden kl. 7 e. m. året om anses lämplig.
8. Nödvändig för att vinna åsyftadt resultat.

Halmstad.

1. En del specerister i den egentliga staden kl. 7 (utom lördag samt veckorna närmast före jul), manufakturisterne i allmänhet sommaren kl. 7, öfriga delen af året kl. 8. I förstäderna längre (intill kl. 9,30).
2. Kl. 7 e. m. lagom.
3. Öfverenskommelse har träffats att stänga kl. 7 e. m.
4. Se svar på 1.
5. I allmänhet 11 à 12 timmar.
6. Stängningstid kl. 7 e. m. skulle utan olägenhet kunna införas.
7. Ja.
8. Lagstadgad stängningstid önskvärd, dock ej senare än kl. 8 e. m.

Helsingborg.

1. Kl. 8—9 e. m.
2. Sent.
3. Ja.
4. Det har visat sig svårt att uppnå enighet.
5. I allmänhet 12 timmar.
6. Ja, utom viktualieaffärer och speciellt mjölkförsäljnings- och matvaruaffärer.
7. Ja.
8. Önskvärd och lämplig.

Hernösand.

1. Kl. 8 e. m.
2. Normal tid.
3. Ofvanstående stängningstid har hösten 1900 genom minuthandlareföreningens ingripande frivilligt antagits af de fleste.
4. — — — — —
5. 12 timmar.
6. Nej.
7. Nej.
8. Lagstadgad stängningstid att föredraga.

Karlstad.

1. En del kl. 7 e. m., en del kl. 8 e. m.
2. Lagom.
3. — — — —
4. — — — —
5. I genomsnitt 10 à 11 timmar, vissa tider, t. ex. före jul, 12 à 14 timmar.
6. Mindre arbetstid än 10 à 11 timmar skulle medföra olägenheter, likaså tidigare stängningstid än kl. 7 e. m.
7. Nej.
8. Anses obehöflig.

Katrineholm.

1. Kl. 8 e. m.
2. Normal tid.
3. Ja.
4. Samtliga affärer ha under åren 1899 och 1900 stängts kl. 7 med undantag för lördagarne, då stängningstiden varit kl. 8, under tiden 1 juli—15 sept. Dessa tider ha ej mött motstånd eller svårighet.
5. 12 timmar.
6. Bodarne torde utan olägenhet kunna stängas kl. 7 e. m. hela året om.
7. Ja.
8. I allmänhet önskad.

Klippan.

1. I regeln kl. 8 e. m.
2. Sent.
3. Ofvanstående stängningstid har på denna väg kommit till stånd.
4. Se svar på 3.
5. 12 à 13 timmar.
6. Ja.
7. Ja.
8. Anses lämplig för orten.

Köping.

1. Från 1 oktober till 1 april kl. 7, öfriga delen af året kl. 8.

2. Lämpliga för orten.
3. Ja, manufaktur- och garnhandlare öfverenskommit stänga kl. 7 året om.
4. Till belåtenhet.
5. Omkring 10 à 11 timmar.
6. — — — —
7. — — — —
8. Anses högst önskvärd.

Landskrona.

1. Sommarmånaderna kl. 7 med undantag af fredagar och lördagar, då de stängas kl. 8, vintermånaderna kl. 8.
2. — — — —
3. Ja, dessa försök hafva ledt till den tidigare stängningstiden under sommarmånaderna.
4. I allmänhet till belåtenhet.
5. Omkring 11 timmar.
6. Nej.
7. Nej.
8. Önskvärd för all butikrörelse.

Lindesberg.

1. De sex sommarmånaderna kl. 8 e. m., de sex vintermånaderna kl. 7, enligt öfverenskommelse köpmännen emellan.
2. Lagom.
3. Nej.
4. — — — —
5. 13 à 12 timmar.
6. Ja.
7. Nej.
8. Gillas.

Linköping.

1. I allmänhet kl. 8 e. m.; manufaktur- och klädesaffärer kl. 7 under januari, februari, juni och juli, speceri- och diversehandelsaffärer i allmänhet kl. 9 å dag näst före helgdag.

2. Behöfligt för att tillmötesgå allmänheten.

3. Ja.

4. Träffad öfverenskommelse har af en eller annan anledning brutits.

5. 12 timmar.

6. Anses icke kunna genomföras, åtminstone icke under den närmaste tiden.

7. — — — — —

8. — — — — —

Ljusdal.

1. Under tiden från 1 sept. till 1 maj kl. 8 e. m., utom helgdagsaftnar, då kl. 9, öfriga delen af året kl. 9.

2. Lämplig tid, dock kl. 8 e. m. året om icke olägligt.

3. — — — — —

4. — — — — —

5. 12 à 13¹/₂ timmar.

6. Kortare arbetstid än från kl. 8 f. m. till kl. 8 e. m. olämplig.

7. Ja.

8. Anses gagnelig.

Luleå.

1. I Luleå de flesta 8—9-tiden om vintern, på landet stängningstiden mera obestämd, stundom in på natten.

2. Såväl i staden som på landet anses kl. 8 e. m. vara lämplig stängningstid hela året om.

3. I Luleå har aftal träffats mellan vissa handlande, att stänga bodarna kl. 8 från 1 oktober till 1 maj, och kl. 9 från 1 maj till 1 oktober.

4. Till följd af att åtskilliga handlande ej ingått på öfverenskommelserna och andra ej hållit dem, har bestämd stängningstid icke åstadkommits.

5. 12 à 14 timmar med högst 1 timmes afdrag för måltiderna.

6. Ja, se svar på 2.

7. Ja, bland de fleste.

8. De fleste anse lagstadgad stängningstid blifva till största nytta.

Lund.

1. — — — — —

2. — — — — —

3. — — — — —

4. — — — — —

5. — — — — —

6. — — — — —

7. — — — — —

8. Lunds köpmannaförening anser lagstadgad stängningstid böra införas, men försäljningstiden söckendagsafton före en eller flere helgdagar utsträcker en eller flere timmar, beroende på antalet helgdagar efter hvarandra.

Malmö.

1. Mellan kl. 8 och 10 e. m.

2. Kl. 8 lagom, kl. 10 sent.

3. Många försök hafva gjorts, i några brancher har tidigare stängningstid tillämpats under sommarmånaderna.

4. I vissa fall afupit väl, i vin-, speceri- och manufakturaffärerna är stängningstiden under sommarmånaderna kl. 7.

5. 12 till 14 timmar.

6. Ja.

7. Ja.

8. På möte den 21 november 1900 pluraliteten uttalat sig för lagstadgad stängningstid, men med utsträckt »öpentid» dagen före helgdag.

Mariestad.

1. Kl. 8 e. m.

2. Lämpligaste tiden.

3. Ja.

4. Misslyckats.

5. 12 timmar.
6. Nej.
7. Nej.
8. Allmänt önskad.

8. Önskvärd på grund af de mindre köpmännens oregelbundna stängningstid och svårigheten att i detta afseende åstadkomma enighet mellan dem.

Motala.

1. Kl. 8 e. m.
2. Lämplig tid.
3. Nej.
4. — — — — —
5. Affärerna öppnas kl. 8 f. m. och stängas kl. 8 e. m.
6. Möjligen, men något behof af minskning i ofvannämnda arbetstid har icke försports.
7. Nej.
8. Lagstadgad stängningstid önskvärd, men kan troligen icke genomföras.

Norrköping.

1. De större affärerna i allmänhet kl. 8 e. m., med undantag af 2 à 3 månader på sommaren, då de stängas kl. 7; mindre hökeribodar stängas vanligen kl. 9—10.
2. De förras stängningstid normal, de senares alldeles för sen.
3. Genom Norrköpings minuthandelsförening har de större affärernas stängningstid blifvit tidigare än förut, och genom enskild öfverenskommelse tidigare stängningstid sommartiden blifvit mer allmän.
4. Öfver förväntan väl.
5. I genomsnitt 12 timmar.
6. Då härvarande fabriker icke stängas före kl. 7, anse köpmännen sig icke kunna för fabrikspersonalens skull stänga förrän kl. 8; önskligt att mindre affärer kunde förmås att stänga samma tid.
7. — — — — —

Oskarshamn.

1. I allmänhet omkring kl. 8,30 e. m., enstaka bodar kl. 9.
2. Kl. 8 anses lämpligast.
3. Bland köpmännen i speceribranchen har ett par gånger för några år sedan, då stängningstiden i synnerhet sommartiden fördröjdes till kl. 9 à 9,30, öfverenskommit att stänga kl. 8.
4. I några kvällar har öfverenskommelsen hållits strängt, sedermera har resultatet blifvit det under 1. här ofvan angifna.
5. Omkring 13 timmar.
6. Ja.
7. Ja, att stänga kl. 7 under tiden jan.—april och öfriga delen af året kl. 8.
8. Lagstadgad stängningstid ungefär sådan som den under 7. ofvan angifna skulle icke medföra olägenhet.

Ronneby.

1. Kl. 8 e. m., dag före helgdag kl. 8,30.
2. Intet missnöje har försports med denna stängningstid.
3. Nej, har ansetts obehöfligt.
4. — — — — —
5. 12 timmar.
6. Tidigare stängningstid möjligen ofördelaktig för den större fabriksarbetspersonalen inom samhället.
7. Nej.
8. Lagstadgad stängningstid skulle icke möta motstånd, om den icke alltför mycket afveke från den nu antagna.

Simrishamn.

1. Kl. 8 e. m.
2. Lagom.
3. Nej.
4. — — — —
5. Omkring 12 timmar.
6. Arbetstiden härstädes anses normal.
7. Icke veterligen.
8. Obekant.

Skeninge.

1. Kl. 8 e. m.
2. Normal tid.
3. — — — —
4. — — — —
5. 12 timmar.
6. — — — —
7. — — — —
8. Obeförlig.

Skurup.

1. Inom stationssamhället sedan 1 år tillbaka kl. 8 e. m., kringliggande bodar på landet ofta senare.
2. Kl. 8 e. m. lagom, möjligen något tidigare.
3. Nej.
4. — — — —
5. Omkring 13 timmar.
6. Möjligen något.
7. Meningarna delade.
8. Meningarna delade.

Strömstad.

1. Kl. 7 e. m.
2. Kunderna nöjda.
3. Efter beslut af Strömstads köpmannaförening att verka för inskränkning i arbetstiden, hade den 15 oktober 1900 tjugutre handelsidkare enats att stänga kl. 7 e. m. och lördagar kl. 8.
4. Se ofvan.

5. Från kl. 8 f. m. till kl. 7 e. m., måltidsraster förekomma icke.

6. — — — —
7. — — — —
8. Se svar på 3.

Söderhamn.

1. Kl. 8 e. m., utom december månad, lördags- och helgdagsaftnar, då en hvar eger stänga efter godtfinnande.
2. Kl. 8 e. m. för staden lämpligast.
3. Icke tidigare än kl. 8 e. m.
4. — — — —
5. 12 à 13 timmar i vanliga fall under december månad och lördagar stundom 15 à 16 timmar.
6. Se svar på 2.
7. Nej.
8. Anses nyttig.

Söderköping.

1. I allmänhet senast kl. 8 e. m., lördagar 1 timme senare.
2. Lagom.
3. Ja.
4. Manufakturaffärer stängas vintertiden kl. 7; försök har äfven gjorts att få alla butiker stängda vid denna tid, men utan resultat.
5. Ungefär 12 timmar.
6. Tidigare stängningstid önskas ej här.
7. — — — —
8. Anses lämplig.

Södertelje.

1. Från 1 april till 1 oktober kl. 8 och från 1 oktober till 1 april kl. 7 med tillägg af en timme fredagar och lördagar.
2. Tidigare än grannstäderna, men allmänheten är van därvid.

3. Den tidiga stängningstiden tillkommen på köpmännens eget initiativ.

4. — — — — —

5. Sommartiden 12 timmar och vintertiden 11 timmar med tillägg af en timme för fredagar och lördagar; måltidstiderna inberäknade.

6. Icke för närvarande.

7. Nej.

8. Antagligen omöjlig att åvåga-bringa.

Trelleborg.

1. Omkring kl. 8 e. m.

2. Sent.

3. Nej.

4. — — — — —

5. Omkring 13 timmar, däri inberäknade $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ timme för måltider.

6. Ja.

7. Ja.

8. Önskvärd.

Uddevalla.

1. Specerihandlarne stänga från 1 oktober—23 december kl. 8, alla dagar från 24 december—30 september kl. 7, fredagar och lördagar kl. 8. Manufaktur-, klädes- och järnhandlande stänga från 1 december—23 december kl. 8 och från 24 december—30 november kl. 7 alla dagar.

2. Lagom.

3. Se svar på 1. angående manufaktur-, klädes- och järnhandlande.

4. Bra.

5. Omkring 10 timmar.

6. I anledning af redan öfverenskommen kortare arbetstid bör denna ej ytterligare minskas.

7. Se svar på 6.

8. Att sådan kommer till stånd.

Umeå.

1. Omkring kl. 8 e. m.

2. Lämplig tid.

3. Nej.

4. — — — — —

5. Omkring 12 timmar, inberäknadt måltiderna.

6. Torde kunna ske utan olägenhet.

7. Nej.

8. Lagstadgad stängningstid torde väl mycket ingripa på näringsfrihetsförordningens andemening.

Vadstena.

1. Kl. 8 e. m.

2. Önskas allmänt, att butikerna skulle stängas kl. 7 e. m.

3. Förslag har väckts att stänga bodarna kl. 7 e. m., åtminstone under den mörka årstiden, men af en och annan köpman icke efterföljts.

4. — — — — —

5. 12 timmar.

6. Ja.

7. Ja.

8. Önskvärd.

Valdemarsvik.

1. April—oktober kl. 8 e. m. Öfriga delen af året kl. 7.

2. Lagom.

3. Ofvanstående stängningstid åstadkommen på denna väg.

4. Bra.

5. Omkring 10 timmar.

6. Nej.

7. Nej.

8. Ogillas.

Vexjö.

1. Speceributiker och järnaffärer kl. 8 e. m., manufaktur- och dylika affärer

kl. 7, med undantag af december, då de hållas öppna till kl. 12. Tobaksaffärer kl. 9 à 10.

2. Lämplig tid.

3. Ja.

4. Lyckats för manufaktur- och andra dylika affärer, men ej beträffande speceri- och järnaffärer. Se för öfrigt svar på 1.

5. 11 à 12 timmar.

6. Ja, sannolikt äfven i speceri- och järnaffärer.

7. Veterligen icke.

8. Visserligen obehöflig för orten, men torde icke kunna skada.

Visby

1. Kl. 8 e. m.

2. Lämplig tid.

3. Nej.

4. — — — — —

5. 12 timmar.

6. Ja.

7. Ja.

8. Önskvärd.

Östersund.

1. Kl. 8—9 e. m.

2. Lagom tid.

3. Ja.

4. Delvis misslyckade, enär enighet ej kunnat uppnås.

5. 10 à 11 timmar.

6. Ja.

7. Ja.

8. Lagstadgad stängningstid anses ej vara nödig eller nyttig.

Rörande dessa svar må erinras, att i de flesta fall har större delen af handelskåren, nämligen handelsbiträdena eller »betjäningen», såsom det heter i den officiella statistiken, icke haft tillfälle att uttala sig. Skulle äfven de hafva hörts, hade förvisso svaromålen blifvit utöfver hela linien betydligt mera positiva till förmån för en lagstadgad stängningstid.

Men utom de skäl, som framgå af det redan sagda, finnas naturligtvis flera andra, och bland dem är ett, som må kallas hälsoskäl.

Den långa arbetstid, som många hafva, medför stundom öfveranstängning, synnerligast som eu del hafva en särdeles enerverande sysselsättning. Luften i vissa handelsbodas blifver också oftast mycket osund genom den mängd olika varor, som där måste sammanföras och finnas. För somliga varors skull måste temperaturen hållas låg. Därtill kommer draget från det ofta förekommande gåendet i dörrarne. Att så oskäligt lång tid af dygnet såsom nu i allmänhet är fallet stå i sådan luft och temperatur kan ej vara hälsosamt, och måste till och med strida mot andan i Kungl. Förordningen om utvidgad näringsfrihet § 17 mom. 2 där det heter, att vederbörande »skall jämväl vid sina biträdens eller arbetares behandling och sysselsättning fästa behörigt afseende å deras hälsa». Näringsidkaren själf behöfver sättas i stånd att kunna sköta sig som sig bör. I Tyskland har detta ansetts som ett särskildt starkt skäl för de reformer, som vidtagits. Det framhålles där särskildt hvad de kvinnliga biträdena an-

går, att »yrket på många sätt inverkar menligt på handelsbiträdenas hälsa», såsom till exempel att »det ihållande ståendet förorsakar underlifslidande», att »maskinskrifningen angriper nerverna» o. s. v.

Vidare finnes något, som kan kallas utbildningsskäl. Den blifvande handlanden eller grosshandlanden får i många fall börja som springosse, så snart han lämnat skolan, som han måste kanske af ekonomiska skäl sluta alltför tidigt. Han får under dessa pojkår ej mycken tid för teoretisk utbildning. Så blir han biträde, och då gäller det att stå ännu ihärdigare på sin plats i boden. Den nuvarande långa arbetstiden gör, att han ej får eller kan som sig borde deltaga i för honom nyttiga kurser i t. ex. räkning, skönskrift, bokhålleri, stenografi och dylikt eller gå i aftonskolan eller bevista bildande föreläsningar. I en liten skrift: »Arbetstiden och handelsvärlden», säger också ett handelsbiträde i Stockholm följande ord:

»Affärerna öppnas vanligen kl. 8 f. m., till och med förr i vissa stadsdelar. Arbetet fortgår så hela dagen med afbrott vid måltiderna, men måltidsrasten blir sällan på bestämd tid och oftast knapp och otillräcklig. Framåt kl. 8 aftager arbetet för dagen. De efterföljande timmarna har man tid att se alla dessa skaror af fria och lyckliga människor passera förbi butikfönstret, och reflektionen blir då ovillkorligen: 'Hvarför kunna ej handelsbiträdena också få en rimlig arbetstid och tillfälle att skaffa sig någon gedignare kunskap eller förströelse?'

Men oakadt allt detta finnas naturligtvis de, som göra invändningar mot, att tiden för bodarnas öppethållande något begränsas genom lag. En af de invändningar, som härvid göras, är att allmänheten skulle få svårt att finna sig i de nya förhållanden, som skulle uppstå. Detta förefaller dock vara en ganska onödig farhåga. Allmänheten har ju utan knot vant sig vid bestämda tider inom statens inrättningar, såsom posten, telegrafan, pastorsexpeditionerna m. fl., och inom t. ex. bankrörelsens område har man bestämda tider. På de platser, där handlande själfva varit i stånd att öfverenskomma om bestämd stängningstid och sins emellan upprätthålla denna, ha inga vidare klagomål häröfver försports från allmänheten, som tvärtom tyckes inse rättvisan i att äfven handelsarbetaren får sluta sitt arbete i åtminstone någorlunda rätt tid på aftonen.

I en väl affattad skrift med rubrik: »Göteborgs Minuthandelsförenings uttalanden i den nu alltmera framträngande frågan om lagstadgad stängningstid för handelsbutiker», och hvilken skrift är ställd till riksdagsmän, framhålles också bland annat:

»Hvad allmänheten beträffar skulle denna med säkerhet understödja

förslaget på det sätt, att den gjorde sina inköp före den bestämda stängningstiden.

Till och med apotekarne stänga ju numera kl. 9; och sådana bråds-kande fall, som kräffa en nattvakt där, kunna näppeligen tänkas ifråga om hvad som köpes i speceri-, kortvaru- och cigarrbutiker».

Äfven säges att förhållandena äro så olika på olika platser i vårt land. Någon bestämd lag rörande bodstängningstiden kan därför ej gärna ifrågakomma. Det är dock ett faktum, att från landets olika delar framhålla handlandena själfva nödvändigheten af en lag i detta afseende. Detta framgår ju tydligt af de svar, hvilka inkommo på frågor, som Sveriges Allmänna Handelsförenings Förvaltningsutskott år 1900 ställde till nämnda förenings ombud i landets olika delar, och hvilka svar i det föregående meddelats. Detta visas äfven af den diskussion, som fördes vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i Stockholm 1903 rörande »Tiden för stängning af försäljningsbodar».

Den behandling butikstängningsfrågan fick vid detta möte, där olika meningar gjorde sig gällande, är mycket belysande för saken. Jag har därför ansett lämpligt att låta referatet däröfver åtfölja denna min motion. Se bilagan.

Visserligen kan man göra den invändningen, att om bodarne stängas t. ex. kl. 8 på kvällen, hvilket tyckes vara den allmänna meningen, skulle arbetare, åtminstone en del bland dem, svårligen hinna, sedan de slutat arbetet för dagen, köpa i boden det de behöfva hafva med sig till hemmet. Nu är det emellertid så, att på många platser hinner arbetaren säkerligen göra detta före kl. 8 e. m., och där en eller annan ej skulle hafva fördel af en dylik bestämmelse, måste man komma ihåg, att ibland kräffer det allmännas väl någon uppoffring af enskildas intressen.

Emellertid är det väl så bland den största delen af arbetare, åtminstone vid de större verksamhetscentra, att arbetarne själfva i regeln ej göra uppköp i handelsboden, utan det får hustrun eller barnen göra. I själfva verket blir detta för dem mera en penningfråga än en tidsfråga. Har man blott penningar, nog blir det någon råd med att skaffa från boden det man behöffer.

Svårigheterna vid fastställandet af en bestämd tid ligger emellertid ej så mycket i olika förhållanden på olika platser, utan fast hellre i olika förhållanden på samma plats eller rättare sagdt på olika art af affärer inom en och samma kommun. Så måste mjölkmagasinet öppnas tidigare på morgonen än andra affärer, och cigarrboden anser mången böra vara öppen

till sent på kvällen, ehuru man kan sätta i fråga huruvida icke de, som begagna sig af tobak, skulle kunna förse sig med behöfligt kvantum före kl. 8 e. m. Manufakturhandeln däremot börjar ej så tidigt på morgonen och skulle kunna i olikhet med flere andra affärer sluta till och med kl. 6 e. m. Cheferna för ett par af Stockholms största manufakturaffärer hafva ock uttalat sig för möjligheten och lämpligheten af att stängningstiden blefve kl. 6 e. m.

Det var ock med hänsyn till de olika affärernas olika behof angående tiden för bodarnes öppethållande, som ett af både handlande och handelsbiträden besökt större möte i Stockholm förra året antog, ehuru ej alldeles enigt, följande resolution, som, på samma gång den yrkar på bestämd eller lagstadgad butikstängningstid, genom att gå med på en bestämmelse om bodens öppethållande under högst sexton timmars tid pr hvardag, också visar, huru förhållandena äro för en del handlande eller biträden. Denna resolution lyder:

»Mötet anser, att minuthandeln med varor af alla slag, med undantag af dem, hvilkas försäljning är underkastad särskild lagstiftning, bör regleras genom sådana lagbestämmelser, att

1:o) butik eller salubod må hållas öppen endast under tider emellan kl. 6 f. m. och kl. 8 e. m., dock med rätt för kommunala myndigheter (stadsfullmäktig i stad och kommunalstämma eller kommunalfullmäktige å landet) att medgifva ytterligare utsträckning utöfver denna tid med högst 1 timme på morgonen och 1 timme på aftonen;

2:o) varuförsäljning utomhus tillåtes endast under de tider, då butik eller salubod får hållas öppen.»

Möten på flere andra ställen ha uttalat sig om tiden, under hvilken handelsbod skulle vara stängd. Flertalet synes vara af den meningen, att den bör blifva från kl. 8 e. m. till kl. 6 f. m. Hvad då först beträffar stängningen på aftonen, som säkerligen är den viktigaste punkten i detta förslag, anse, såsom redan nämnts och såsom frångår af siffrorna längre fram angående omröstningen om bodstängningstiden i vårt södra grannlands hufvudstad, cigarrhandlarna, att de måste få rätt att hålla boden öppen till senare på kvällen. Om så är fallet, kan ju undantag göras för dem, men i alla händelser böra de ej såsom nu hafva obegränsad tid. En del af dessa bodar har genom att hållas öppna till långt fram på natten fått ett dåligt rykte om sig, något som redbara bodinnehafvare stundom fått lida af.

Här må ock framhållas önskvärdheten af att cigarrer och varor, som äro förfärdigade af tobak, ej må få säljas t. ex. på söndagen under den tid, då bodarne för denna handel äro stängda, liksom naturligtvis samma princip bör vara gällande alla tider, då handelsbod är eller blir stängd enligt de af lagen gifna föreskrifterna.

Hvad vidare beträffar tiden, intill hvilken butik skulle vara stängd på morgonen, göra sig något olika kraf gällande. Mjölkmagasinen och därmed jämförliga affärer behöfva öppnas tidigare än flertalet andra affärer, som icke behöfva öppnas förrän vid åttatiden, åtminstone i städerna eller på de folkrikare platserna.

Angående denna frågas läge i en del andra länder må följande framhållas.

I England har man på en del håll energiskt arbetat för att få dels en bestämd arbetstid för handelsarbetaren och dels för att få en butikstängningstid, liksom man sedan flere år tillbaka har motsvarande bestämmelser på en del områden inom industrien. Senast 1903 förelades parlamentet »A Bill to amend the Law relating to Shops» och »Shops (early closing) Bill». Det är rätt omfattande förslag, som därvid framställas, och delvis gående ut på att lägga bestämmanderätten i hithörande frågor i de kommunala myndigheternas händer, men då dessa förslag, så vidt jag vet, ej ännu vunnit parlamentets godkännande, har jag ej ansett det vara behöfligt att här närmare redogöra för dem.

I Tyskland däremot har man redan antagit: »Gesetz betreffend die Abänderung der Gewerbeordnung» med bestämmelser så väl om arbetstiden som om butikstängningstiden. Ur denna lag, som antogs år 1900, anföres följande

Kap. 14.

I. I slutet af näringsstadgans § 139 b införes:

VI. Handelsbiträden, springpojkar och arbetare på offentliga försäljningsställen.

§ 139 c.

På offentliga försäljningsställen och därtill hörande kontor och lagerrum gifves handelsbiträden, springpojkar och arbetare efter den dagliga arbetstidens slut en oafbruten hvilotid af minst 10 timmar.

I samhällen, hvilka enligt den sista folkräkningen hafva mer än 20.000 invånare, skall hvilotiden på offentliga försäljningsställen, i hvilka två eller flere biträden och springpojkar äro anställda, uppgå för dessa till minst 11 timmar; för mindre orter kan denna hvilotid bestämmas genom kommunal förordning.

Under arbetstiden skall gifvas biträden, springpojkar och arbetare en lämplig middagsrast. För dem, som intaga sin hufvudmåltid utanför affären, måste denna rast uppgå till minst 1 1/2 timme.

§ 139 d.

Bestämmelserna i § 139 c äga icke tillämpning:

1. på arbeten, som ovillkorligen måste äga rum för att ej varorna skola förstöras.

2. vid företagande af den lagligen föreskrifna inventeringen liksom vid öppnandet af en affär eller vid flyttningar.

3. dessutom under högst 30 dagar årligen, som af ortens polismyndigheter bestämmas för alla eller särskilda affärsbranscher.

§ 139 c.

Från kl. 9 på aftonen till kl. 5 på morgonen skola offentliga försäljningsställen för affärsrörelsen vara stängda. De vid stängningen i boden sig befindande kunderna må dock blifva expedierade.

Efter kl. 9 på aftonen må försäljningsställen vara öppna

1. för oförutsedda olycksfall,

2. under högst 40 af polismyndigheten bestämda dagar, dock senast till kl. 10,

3. efter närmare bestämmelser af de högre förvaltningsmyndigheterna i städer, hvilka vid sista folkräkningen hafva mindre än 2,000 invånare, liksom i landskommuner, såvida affärsrörelsen i de samma inskränker sig förnämligast till vissa dagar i veckan eller till vissa timmar på dagen.

Bestämmelserna i § 139 c och 139 d beröras icke af förestående bestämmelser.

Under den tid, då försäljningslokalerna skola vara stängda, är salubjudandet af varor på allmänna vägar, gator, torg eller andra offentliga platser eller kringbjudande i husen utan föregående beställning förbjudet. Undantag kunna medgifvas af ortens polismyndigheter. Bestämmelsen i § 55 a mom. 2 sats 2 äger här tillämpning.

§ 139 f.

På förslag af minst 2/3 af vederbörande affärsinnehafvare kan för en kommun eller flere omedelbart sammanhörande kommuner genom de högre förvaltningsmyndigheterna efter hörande af de kommunala myndigheterna bestämmas för alla eller vissa särskilda affärsbranscher, att de offentliga försäljningsställen under viss bestämd tidrymd eller under hela året skola vara stängda mellan kl. 8—9 på aftonen och mellan kl. 5—7 på morgonen. Bestämmelserna i §§ 139 c och 139 d beröras icke häraf.

På förslag af minst 1/3 af vederbörande affärsinnehafvare äger den högre förvaltningsmyndigheten att genom bruklig kungörelse eller särskildt meddelande uppfordra vederbörande affärsinnehafvare till ett uttalande för eller mot bodarnas stängning på sätt som här ofvan nämnes. Uttala sig 2/3 af de röstande för

införandet häraf, kan den högre förvaltningsmyndigheten utfärda dylika bestämmelser.

Förbundsrådet äger befogenhet att meddela bestämmelser på hvad sätt det erforderliga antalet affärsinnehafvare skall fastställas.

Under den tid, då försäljningsställena på grund af mom. 1 skola vara stängda, är försäljning af varor, som föras i dylika affärer, liksom utbudandet af sådana varor på allmänna vägar, gator, torg eller andra offentliga platser eller kringbudande i husen utan föregående beställning förbjudet. Undantag kunna medgifvas af ortens polismyndigheter. Bestämmelsen i § 55 a mom. 2 sats 2 äger här tillämpning.

§ 139 g.

Polismyndigheterna äga befogenhet att medelst förordnande för särskilda försäljningsställen vidtaga för genomförandet af de i handelsbalkens § 62 mom. 1 förekommande grundsatserna med afseende på affärslokalernas inrättning och underhåll och de för affärsrörelsen afsedda anordningarna och redskapen liksom med afseende på affärsrörelsens reglering sådana åtgärder, som synas erforderliga och utförbara med afseende på anläggningens beskaffenhet.

Bestämmelserna i § 120 d mom. 2 t. o. m. 4 äga här tillämpning.

§ 139 h.

Genom beslut af förbundsrådet kunna föreskrifter lämnas angående de anspråk, som butikslokaler, arbetslokaler och lagerrum samt dessas anordning, liksom maskiner och redskap skola tillfredsställa, för genomförandet af de i handelsbalkens § 62 mom. 1 förekommande grundsatserna. Bestämmelsen i § 120 e mom. 4 äger här tillämpning.

§ 139 i.

Affärsinnehafvarens på handelsbalkens § 76 mom. 4, och § 120 mom. 1 grundade skyldighet äger tillämpning beträffande besökande af fackskolor på sådana platser, hvarest dylika af staten eller kommunalmyndigheterna erkända fackskolor finnas.

Affärsinnehafvare må tillhålla biträden och springpojkar under 18 år att besöka fortsättnings- och fackskolan och öfvervaka skolgången.

§ 139 k.

För hvarje offentligt försäljningsställe, hvarest i regeln minst 20 biträden och springpojkar äro sysselsatta, skall inom 4 veckor, sedan denna lag trädt i kraft, eller sedan affären öppnats, en arbetsordning utfärdas.

På arbetsordningen tillämpas föreskrifterna i §§ 134 a, 134 b mom. 1 siffrorna 1 t. o. m. 4, mom. 2, mom. 3 sats 1, 134 c mom. 1, mom. 2, sats 2 och 3, 134 d mom. 1, 134 e och 134 f.

Andra grunder för afskeds gifvande eller tagande än de, som omnämnas i arbetsordningen eller i handelsbalkens §§ 71 och 72, må icke stipuleras i arbetskontraktet.

De ådömda böterna skola införas i en förteckning, hvilken skall innehålla den bestraffades namn, dagen för bestraffningen, liksom straffets grund och storlek, och hvilken skall förläggas till granskning af ortens polismyndigheter.

På de arbetsordningar, hvilka utfärdats innan denna lag trädt i kraft, tillämpas bestämmelserna i §§ 134 a, 134 b mom. 1 siffrorna 1—4, mom. 2, mom. 3 sats 1, 134 c mom. 1, mom. 2 satserna 2 och 3, 134 e mom. 2 och 134 f. Dessa arbetsordningar skola inom 4 veckor i 2 ex. inlämnas till de lägre förvaltningsmyndigheterna. På senare ändringar i dessa arbetsordningar och på de efter den 1 okt. 1899 för första gången utfärdade arbetsordningar tillämpas §§ 134 d mom. 1 och 134 e mom. 1.

§ 139 l.

Beträffande springpojkar på offentliga försäljningslokaler liksom i andra grenar af affärsrörelsen tillämpas bestämmelsen i § 128.

I Norge finnes sedan 1900 en lag angående bodarnas stängningstid. Den är af följande lydelse:

»Lag angående handelsbodars stängningstid.

Vi Oscar, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götas och Vendes Konung, göre veterligt: Att oss har förelagts det nu församlade lagtima Stortingets beslut af den 25 maj detta år, så lydande:

§ 1. Bestämmelse om handelsbodars stängningstid inom en kommun kan beslutas af kommunalmyndigheter med stadfästelse af konungen. Bestämmelsen kan omfatta alla eller vissa slag af handelsbodas, som finnas inom kommunen, i landsdistrikten antingen inom hela häradet eller inom delar däraf.

Sådan bestämmelse kan ej komma till stånd ifall en tredjedel af de fastboende näringsidkarne, hvars handelsrörelse innefattas i bestämmelsen, på förhand förklara sig vara emot densamma.

Förordning om sättet, hvarpå dessa förklaringar skola anskaffas, gifvas af vederbörande regeringsdepartement. De med anskaffandet förbundna omkostnaderna betalas af kommunens kassa.

Ändring i gällande bestämmelse måste för att blifva giltig stadfästas af konungen.

§ 2. Bestämmelsen kan stipulera de klockslag inom hvilka vederbörande handelsbodas skola hållas stängda, samt förbud mot att hålla handelsbodas öppna vissa dagar på året eller mellan vissa klockslag på dessa dagar.

Öppnings- och stängningstiderna kunna bestämmas olika för de olika dagarna i veckan. Inom samma handelsgren skall dock bestämmelserna alltid omfatta och vara lika för samtliga handlande.

Befrielse (dispensation) från föreskrifterna i bestämmelsen kan för kortare tidsperiod meddelas af amtmannen (= länsstyrelsen), för särskildt tillfälle på landet af länsmannen (kronofogden), och i städerna af polismästaren.

Öfverträdelse af bestämmelsen straffas med böter och åtalas enligt för polisärenden gällande författningar.

Därför hafva Vi antagit och bekräftat liksom Vi härmed antaga och låta bekräfta detta beslut såsom lag under rikets sigill.

Gifvet på Stockholms slott den 31 maj 1900.

Under Hans Maj:ts, Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro.

GUSTAF.

L. S.

O. Blehr.

Lehman.»

Inom flera andra land, där man ej ännu har lagliga bestämmelser i detta afseende, pågår liksom hos oss en ganska stark rörelse för att få sådana till stånd. Så har till exempel minuthandlaresocieteten i Danmarks hufvudstad nyligen utsändt frågor, huruvida det vore önskligt, att butikernas stängningstid genom lag bestämdes till 8 eftermiddagen under måndagar till och med torsdagar, och på dessa frågor hafva 7,397 af 9,636 köpenhamnska handlande svarat jakande och 1,566, flertalet cigarrhandlare, nekande. Ifrån 673 hade intet svar kommit.

Af hvad jag nu andragit synes mig böra oförtydligt framgå, att lagstiftarne hafva skäl till att söka åstadkomma en lag rörande butikernas stängningstid. Och då jag dels själf är lifligt öfvertygad om behovet och möjligheten af en sådan lag och dels blifvit både i fjol och i år uppmanad att motionera i ärendet, har jag nu vågat framkomma inför Riksdagen med denna min motion.

Och i det läge, som denna fråga för närvarande befinner sig, och med den omfattning, som den har, torde det vara lämpligast att rörande densamma hos Kungl. Maj:t begära ett lagförslag väl närmast liknande det som Konungen sanktionerat för vårt broderland.

På grund af hvad jag haft äran anföra vågar jag föreslå

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta, med särskild hänsyn till att handelsarbetaren må kunna beredas drägligare villkor i sin verksamhet, utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser om bestämd stängningstid för handelsbodas, och att dessa

bestämmelser må varda sådana, att under den tid handelsbod är stängd, varuförsäljning utom hus ej må tillåtas.

Stockholm den 25 januari 1904.

J. Byström.

I motionens syfte instämma:

Oskar Eklund.

Hjalmar Branting.

Jakob Pettersson.

M. F. Nyström.

Bilaga till motionen 25.

Utdrag ur protokollet vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i Stockholm den 25 och 26 augusti 1903.

§ 16.

Tiden för stängning af försäljningslokaler.

Företogs till behandling från Luleå köpmansförening inkommen motion af denna lydelse:

Till Sveriges Allmänna Handelsförening.

Såväl bland minuthandlarne i olika delar af riket som i synnerhet bland biträdena har på senare tid en allt starkare rörelse pågått för en tidigare stängning af försäljningslokalerna. De skäl, hvilka tala för en begränsning af den inom minuthandeln i regel allt för långa arbetstiden, torde icke här behöfva närmare utvecklas, insedda och erkända som de blifvit nästan öfver allt äfven bland principalerna. De ansträngningar, hvilka gjorts att på öfvertalningens och frivillighetens väg åvägbringa en välbehöflig reform på detta område, ha dock i de flesta fall misslyckats, hufvudsakligen af det skälet, att en eller annan affärsinnehafvare vägrat biträda ifrågasatta öfverenskommelser i detta syfte, och då det af flere skäl är nödvändigt, att stängningstiden är gemensam för alla butiker, har sålunda ett fåtal kunnat förhindra genomförandet af en reform, som af det stora flertalet ansetts nyttig och nödvändig.

Man har därför beslutit sig för att söka lagstiftningens medverkan, och i detta syfte ha af Stockholms och Göteborgs minuthandlare framställningar gjorts till civilministern om framläggande af lagförslag i ärendet för nästa års riksdag. För sakens främjande torde det emellertid vara af värde, att dessa framställningar stödjas af en så bred opinion inom affärsvärlden som möjligt, i hvilket hänseende ett understöd åt förslaget från Sveriges Allmänna Handelsförening säker-

ligen verksamt skulle främja en snab och god lösning. Luleå köpmannaförening ville därför härigenom hemställa,

att Sveriges Allmänna Handelsförening måtte till K. M:t göra underdånig framställning om framläggande för 1904 års riksdag af förslag till lagbestämmelser därom, att alla försäljningslokaler, åtminstone i städer, köpingar och municipalsamhällen, skola vara stängda sist kl. 8 e. m. och icke må öppnas tidigare än kl. 6 f. m. samt att all försäljning af varor utomhus förbjudes under den tid försäljningslokalerna skola vara stängda.

Luleå i juni 1903.

Å Luleå köpmannaförenings vägnar:

N. O. LUNDSTRÖM.

E. Durango.

Undertecknade, medlemmar af Sveriges Allmänna Handelsförening, instämma i ofvanstående motion:

Erica Burman.	P. Th. Aurén.	Adolf Glaas.	K. A. Lind.
Olausson & Chernström.	Johansson & Nordin.	V. F. Lundmark.	
Walter & Forssberg.	C. J. Forssman.	Robert Lundmark.	

Rörande denna motion hade förvaltningsutskottet yttrat sig sålunda:

Frågan om öppethållande af salubodar har förut varit föremål för behandling af Sveriges Allmänna Handelsförening och dess förvaltningsutskott. Beträffande söndagshandeln har förvaltningsutskottet med stöd af föreningens beslut å årsmötet 1901 den 15 november samma år ingått med en skrifvelse till K. M:t, hvori förordas, att å sön- och högtidsdagar all handel vare sig från bod eller genom kringförande af varor skulle vara förbjuden med undantag, som efter de kommunala myndigheternas hörande finge meddelas i Stockholm af öfverståthållareämbetet och för öfriga orter af k. befallningshafvande. Hvad angår lagstadgad stängningstid för salubodar å söckendagar, diskuterades denna fråga vid årsmötet 1900 samt öfverlämnades till förvaltningsutskottet för den åtgärd, hvar till den kunde gifva anledning. Då emellertid förhållandena inom olika delar af landet äro från hvarandra så afvikande, har man ansett frågan böra tills vidare hvilas. Såsom i motionen påpekats, göra sig dock på vidt skilda orter inom riket

krafven på lagstadgad stängningstid allt mer hörbara; hvadan kunde vara lämpligt, att en ny utredning föranstaltades i denna fråga. Då likväl olika meningar yppats inom förvaltningsutskottet, har detsamma ansett sig böra öfverlämna ärendet i befintligt skick till styrelsen och föreningen.

Styrelsen åter hade tillstyrkt föreningen, att under uttalande af förhoppning, att frågan om salubodarnes stängningstid måtte kunna ordnas genom fri öfverenskommelse på landets olika orter, för hvar och en efter dess särskilda förhållanden, besluta att icke för närvarande vidtaga några åtgärder för frågans omedelbara lösning, men på samma gång rikta en uppfordran till föreningens ombud att, hvar och en på sin plats, sätta sig i spetsen för en rörelse med syfte att åstadkomma en med hänsyn till hvarje Orts lokala kraf lämplig stängningstid.

Under den härom följande diskussionen yttrade sig

Hr Durango, Luleå: Då styrelsen ansett sig för närvarande icke kunna tillstyrka någon annan åtgärd med anledning af motionen, än hvad vi nyss hört, torde det vara hopplöst att söka åstadkomma någon ändring i detta styrelsens förslag. Det är dock så, och torde komma att visa sig äfven i framtiden förhålla sig så, att gent emot en minoritet, som vägrar att biträda, en dylik frivillig öfverenskommelse, som hvad beträffar majoriteten af köpmän på de flesta håll visat sig kunna åstadkommas, hela frågan kommer att stranda. Den motivering, som föreligger för lösning af denna fråga i humanitär riktning, talar så för sig själf, att jag icke behöfver uppehålla mötets tid med att upprepa den eller anföra något därur, utan skall jag endast be att såsom opinionsyttring få yrka bifall till motionen.

Hr Rosén, Söderhamn: Att motionen är beaktansvärd, torde erkännas af litet hvar, och jag tror icke att det finnes någon, som icke helst skulle se, om på lagstiftningens väg skulle kunna vinnas något i denna sak, men om man börjar närmare undersöka den, tror jag, att man skall tappa modet, att för närvarande ha någon utsikt att få den igenom hos regering och Riksdag. Vi resonnerade i går i styrelsen om saken, och man trodde då, att om allmänna opinionen under några år finge bearbetas, den tiden nog skulle komma, då det skulle blifva en lagstadgad stängningstid för försäljningslokaler. Styrelsen trodde också, att om hvarje representant inom föreningen gjorde hvad han kunde inom sitt samhälle för att bearbeta saken, så skulle man vinna mycket därmed. Styrelsen ansåg äfven, att det icke vore passande för alla förhållanden i landets städer och orter att ha gemensam stängningstid, ty hvad som passade för den ena passade icke för den andra. Därför ansåg styrelsen, att det bästa man för närvarande kunde göra, vore, att hvar och en sökte bearbeta det samhälle han tillhörde. Synnerligast där det finnes köpmannaföreningar, borde det vara lätt att åstadkomma en för samhället bestämd stängningstid.

Denna fråga är icke ny, utan den har varit före förut, men då densamma behandlades här förra gången, hade det åtminstone till följd, att vi i Söderhamn kommo att bearbeta saken, hvilket åter hade till följd en för staden gemensam stängningstid, och detta har man sedan dess hållit tämligen noggrant. Jag tror

icke, att det är så viktigt, att det blir en lagstadgad tid, utan snarare att hvar och en söker få till stånd en öfverenskommelse mellan köpmännen, att man stänger på bestämd tid. Det kan invändas, att det finnes personer, som icke äro stämda för saken, utan trotsa och söka spinna silke på de andras bekostnad på så sätt, att de hålla öppet på tider, då andra ha sina affärer stängda. Då vi i Söderhamn beslöto en gemensam stängningstid, var det några, som på detta sätt trotsade, men vi släppte dem icke så lätt, utan bearbetade dem och hotade dem till och med med boycottning, och följden blef också den, att vi slutligen fingo dem med, och jag vet icke någon, som nu icke är med i öfverenskommelsen. Några ha varit försumliga, men då utsågos några personer, som gingo ut på kvällen och sågo efter och som talade vid sådana försumliga personer, och det gjorde åsyftad verkan.

Jag skulle därför vilja föreslå, att nu till en början hvar och en på den ort han representerar sökte arbeta på att få öfverenskommelse till stånd om en gemensam stängningstid, ty saken är beaktansvärd, och biträdena äro på många ställen prisgifna åt en alltför lång och oskäligen arbetstid.

Hr Victor Pettersson, Stockholm: Att denna fråga är af stor betydelse, icke endast för köpmän, som den ju närmast berör, utan är en fråga, som tränger sig fram på alla områden, är en känd sak. Det är vidare bekant, att arbetstiden på flere områden förkortas, och i synnerhet inom industrien och handtverkerierna har den på senare tiden närmat sig 8 timmars normalarbetsdagen. Nu är det naturligt, att de handelsbodas, som närmast beröras af frågan, till stor del besökas af yrkesfolk, och dessa skulle således komma i tillfälle att i god tid göra sina uppköp. Det är en rent ekonomisk vinst för köpmännen att stänga sina bodar kl. 8 e. m., emedan därigenom besparas lyse och annat. Det vore således i deras eget intresse alldeles naturligt att se till, att icke sätta sig emot en sådan reform, som är beaktansvärd från alla synpunkter sedt. Man kan komma med invändningen, att de därigenom skulle göra förluster. Jag ber härvidlag få påpeka förhållandena i en stor världsstad, nämligen Paris, där butikerna stängas kl. 6 på eftermiddagen, en stad, som till stor del är beroende af turistströmmen, som göra sina uppköp på aftonen, men där man ändock kan stänga kl. 6 på aftonen. Hvarför skulle man då icke kunna göra detsamma här i landet? Jag anser därför, att det här vore lämpligt att göra en fullständig opinionsyttring i den riktningen, att mötet skulle uttala sig för en sådan åtgärd. Därigenom finge man ett kraftigare inlägg i denna fråga, som förr eller senare måste tränga sig fram. Jag anser, att det uttalande, som gjorts från styrelsens sida, icke är tillräckligt, utan att saken bör noga beaktas, och jag föreslår, att en resolution här fattas i en riktning, som kan göras bekant inom hela landets köpmannakår, så att en reform kan genomföras, ty därigenom gifves stöd åt motionen.

Hr Gedda, Göteborg: Denna fråga har i Göteborg varit mycket ventilerad, och där har man funnit, att det icke är biträdena ensamt, som drifva fram saken, utan äfven principalerna arbeta för en tidigare och gemensam stängningstid. En stor del af stadens många manufaktur- och specerihandlare ha ock öfverens-

kommit, att under sommarmånaderna maj—augusti stänga sina butiker kl. 7 på kvällen och öppna dem kl. 8 på morgonen, och någon skada däraf har icke förspotts. Jag vill betona att, såsom ock den föregående talaren framhöll, detta är en fråga, som tränger sig fram och måste på något sätt lösas. I Göteborg är det så att verkstäderna öppnas kl. 7 på morgonen och stängas kl. 7 på aftonen, eller, med afdrag af frukost- och middagsrast, betinga 10 timmars arbetsdag. Det förefaller därför underligt, att frågan om handelsbutikernas stängning vid en liknande tid skulle röna motstånd, synnerligast som säkerligen många butiksägare skulle ha just fördel af en tidigare stängningstid på aftonen.

I Göteborg var redan för 30 år sedan stor anslutning till ett väckt förslag, att butikerna skulle öppnas kl. 8 på morgonen och stängas kl. 8 på aftonen. Särskildt bland specerihandlarne blef detta ganska enhälligt beslutadt. Men saken strandade på, att några få, trots öfverenskommelsen, höllo öppet till 9 à 10 på aftonen. Numera är det allmänt bland större butiksägare, att det öppnas kl. 8 och stänges kl. 8. Man ser ju, huru arbetarne i verkstäder och fabriker kunna sammansluta sig till fasta organisationer och därmedelst tvinga fram nedläggning i arbetstiden; skulle man då icke kunna anse tiden vara inne äfven för arbetarne i butikerna, att komma till samma rätt? Till belysande af frågan, vill jag framhålla hvad en gammal handverkare å min hemort nyss sagt till mig: »I min ungdom, då jag var lärling, öppnades verkstäderna kl. 6 på morgonen och stängdes kl. 9 på aftonen. Nu öppnas de kl. 7 och stängas 7, men icke kan jag se, att folket arbetar mindre nu än då, snarare tvärtom. Genom den långa arbetstiden uppstod slapphet och sömnaktighet; nu går arbetet raskare och med bättre ordning och bättre resultat.»

Då frågan i går förelåg i styrelsen, syntes det mig, att hr Roséns förslag var tämligen svagt, men jag nödgas medgifva, att någon annan åtgärd för närvarande icke torde kunna vidtagas, än att försöka åstadkomma en allmän opinionsyttring för saken. I vårt långsträckta land är det svårt att lagstifta en för alla dess delar gemensam stängningstid. Att så kan ske i utlandet, såsom vi hört exempelvis från Tyskland, torde bero därpå, att i de större städerna därstädes representanter för yrkesidkarne kunna sammanträda inför vederbörande magistrat och besluta i frågan, hvarvid till och med kan stadgas vite för den, som öfverträder beslutet. Något sådant skulle man kanske kunna åstadkomma äfven här, men att få en lagbestämmelse om samma stängningstid för hela vårt land, torde bli omöjligt.

Hr V. Eriksson, Gäfle: Då det gäller denna fråga, måste vi medgifva, att den är af större betydelse, än man kanske vid första påseendet är benägen att tro. Jag vill för min del på det lifligaste instämma i motionen, som är väckt af Luleå köpmannaförening. Det är icke så lätt, att, såsom styrelsen föreslagit, hänskjuta frågan till de olika ortföreningarnas afgörande, därför att inom de olika orterna spela så många och olika intressen in. Alla köpmän, som måste engagera expedit, enas godt i fråga om en gemensam stängningstid, men då vi veta, att en stor mängd affärer icke hafva en sådan utsträckning, utan bedrifvas och skötas af ägaren ensam, så är snikenheten oftast så stor, att det är omöjligt att

hos dessa personer finna samförstånd, då det är fråga om att genomdrifva en sådan reform. Denna fråga är förut väckt inom Handelsföreningen, och jag vet, att Gäfle minuthandlareförening fått en skrifvelse i saken från, om jag minnes rätt, Göteborg, och vi ha på denna fråga afgifvit ett allmänt utlåtande om en gemensam stängningstid. Jag vet äfven, att denna önskan är rådande inom hela landet, åtminstone bland de köpmän, som äro mera att räkna på bland detaljhandlandena, men om vi vilja arbeta på att genomföra denna reform på frivillighetens väg, så skola vi möta motstånd. Då kan man fråga: hvar skall man koncentrera sina ansträngningar för att kunna genomföra densamma? Jo, närmast hos Sveriges Allmänna Handelsförening, som skall sammanhålla köpmännen från landets olika delar och såsom en kraftig förening föra en motion fram i Riksdagen om ändring i de nuvarande missförhållandena. Det förefaller mig, att det varit klokt, om styrelsen icke afböjt förslaget, utan i stället sökt att utarbeta en förständig motion i ämnet till Riksdagen. Den första motionen skulle kanske icke ha åsyftad verkan, utan blefve kanske tillbakavisad, så att man den gången icke kunne något, men man hade dock tagit ett steg framåt till frågans lösning. Vi ha sett, att motioner återkommit i Riksdagen utan resultat 1, 2, 3, till och med 4 gånger, men den femte gången gått igenom, men ju längre vi uppskjuta en sådan motion, ju längre tid ha vi att vänta, till dess den blir afgjord. Jag ber därför att få yrka bifall till Luleå köpmannaförenings motion.

Hr Olsson, Östersund: Att frågan är af stor betydelse, är allmänt bekant. Men jag tror icke, att det är så visligt, att söka lösa densamma genom lagstiftning. Vi söka gång på gång att få fria händer och få röra oss fritt; skulle vi då nu återgå till tvånget och låta oss föreskrifvas, huru vi skulle sköta våra butiker? Jag tror icke, att det vore vist. Jag anser, att vi skola handla mera vist, om vi vände oss till den tredje statsmakten, pressen. Med understöd från dess sida skulle vi vinna målet mycket snarare, än genom lagstiftning. Jag ber därför få yrka bifall till styrelsens förslag, med en vördsam hemställan till pressen att stödja denna sak genom uppmaning till hvarje förständig köpman att hvar i sin stad söka rätta det ledsamma förhållandet.

Hr Durango, Luleå: Med afseende på hvad under diskussionen yttrats, rörande de olika förhållandena i olika delar af vårt vidsträckta land med dess skilda klimatiska förhållanden, kan nog en sådan synpunkt i mycket vara berättigad, men hvad den kan inverka på denna fråga, är svårt att fatta. I Göteborg och på alla platser inom södra delen af landet, där stängningsfrågan varit på tal, synes kl. 8 på kvällen ha varit den tid, man enats om. Så har det äfven varit i Stockholm och i södra och mellersta delarna af Norrland, och såsom af motionen framgår, ansluta sig äfven handelsidkarne i de nordligaste delarna af vårt land till samma förslag, så att någon olikhet i detta afseende finnes icke mellan de olika landsdelarna. Detta motiv för afslag af motionen anser jag därför icke vara hållbart. Det är gifvet, att äfven om inom hela landet stängningstiden skulle blifva bestämd till kl. 8 på kvällen och öppnande till kl. 6 på morgonen, äro båda dessa tidpunkter så rymligt tilltagna för salubodarnes öppet-

hållande, att de lämna möjlighet till öfverenskommelser med hänsyn till de lokala förhållandena på hvarje särskild plats. Att en maximalarbetstid för butikerna bör bestämmas för hela landet, då man utan tvifvel icke på annat sätt kan få en sådan allmänt tillämpad, ha vi emellertid ansett lämpligt och behöfligt.

Hr Hjalmar Pettersson, Stockholm: Denna fråga har varit före så många gånger, så att det är tid på, att det blir något resultat af densamma. Här har talats om sättet att söka på frivillighetens väg åstadkomma en gemensam stängningstid. Det kan gå för sig i landsorten, men omöjligen i Stockholm. Vi ha inom Specerihandlareföreningen år efter år sökt på frivillighetens väg åstadkomma en gemensam stängningstid. Det har lyckats delvis, men utom medlemmarne i denna förening finnes en mängd handlande, som för samma varor som speceri- och matvaruhandlandena, och det är omöjligt att förmå dem att stänga. Om jag har en specerihandel och omkring mig en eller flere diversehandlare, och jag stänger kl. 11—12, så går allmänheten in i dessa diversebodas och köper sina varor, om den ser, att min bod är stängd.

En annan sak är, att vi veta ju alla huru ansträngande, långsamt och mången gång tålmodspröfvande det är, att vara dömd att stå innanför disken. Det går väl an för den, som har tillfälle att hålla biträde, men här inom Stockholm finnes en mängd personer, som äro köpmän, och äro tvungna att själfva stå i butiken och kunna möjligen hålla sig en drängpojke. Deras affärer tillåter dem icke att ha biträden. De måste följaktligen öppna tidigt och stänga sent, för att kunna göra rätt för sig. Det blir svårt för dem att hålla ut på detta sätt. De ha icke någon stund ledig under veckan att se igenom sina räkenskaper. Det måste uppskjutas till söndagen. De måste arbeta hela veckan och ha icke ens söndagarne fria! Hvad biträdena beträffar, är det naturligtvis på samma sätt med dem. En arbetare kan gå till sitt arbete på föreskrifven tid och har fritid till frukost och middag. Ett biträde däremot skall öppna kl. 7, half 8 eller 8, och får kanske äta middag kl. 3, kanske icke förrän 5. Det finnes för honom inga bestämda måltidstimmar. Så får han stå i affären till kl. 9—10 på kvällen. Man får icke undra på, att de förlora modet. Därför har äfven inom denna kår gjort sig gällande ett ganska stort motstånd mot den oskäligt långa arbetstiden, och det är hög tid att söka åstadkomma någon ändring i detta. Frågan har varit så länge dryftad, att den kan vara nog dryftad nu. Skulle det skada saken, om vi uppdroge åt förvaltningsutskottet att ingå till Kungl. Maj:t med en skrivelse i ämnet? Man riskerade visserligen att få nej, men vi ha dock gjort ett försök. Lyckas det icke nu, så kanske det lyckas en annan gång. Vi skola vara ihärdiga. Att något måste göras är säkert, men min öfvertygelse är, att målet icke kan vinnas på frivillighetens väg.

Hr Keyser, Stockholm: Den föreliggande frågan kan delas i två delar: 1. önskvärdheten af att en normal öppnings- och stängningstid blir en verklighet, och 2. huruvida detta skall ske genom lagstiftning eller på frivillighetens väg. Önskvärdheten af att butiker och affärer i allmänhet hållas öppna på bestämdare tider än hittills torde vara allmänt antagen, så att därom behöfver icke något

vidare yttras. Det har ock framgått af diskussionen, att något borde göras. Däremot för sättet för frågans lösning ha blifvit framställda alternativen: frivillighetens eller lagstiftningens väg. En föregående talare har sagt, att det icke borde finnas någon här, som icke skulle önska att beträda lagstiftningens väg. Jag nödgas erkänna, att jag icke tillhör dem, som skulle önska se frågan löst genom lagstiftning. Att lagstifta i detta ämne skulle vara svallvågor från den gamla skråtiden. Det har funnits sådana förordningar förut, men man har genom den nyare tidens åsikter om näringsfriheten kommit ifrån dem. Det skulle vara en återgång till det gamla, som icke ansågs lämpligt. Man bör tänka sig konsekvensen af en sådan lagstiftning. Den afser att begränsa konkurrensmedlen. Inom handeln finnes så många sådana, att om detta skulle borttagas, skulle man sedan komma att ropa på lagstiftning för borttagande af andra. Hvarför skall den öppna handeln endast träffas af denna lagstiftning? Hvarför icke äfven grosshandelskontor, handelsresande och andra? På detta sätt skulle man komma in på ett område, där man till slut förlorar sig i ett kaos. Jag tror, att hvad man bör göra, är att i möjligaste mån söka upplysa köpmännen inom samma bransch om nyttan och nödvändigheten, icke minst för biträdena, att en öfverenskommelse träffas på frivillighetens väg. Den är svår att träffa, det har jag personlig erfarenhet om, men dock icke omöjlig. Man får icke kasta yxan i sjön, om man icke genast kan uppnå målet, och därför ropa på lagstiftning. Det är icke smakligt att blifva tagen för lagöfverträdare, därför att jag håller min butik öppen 5 minuter längre än en annan. Det är ett inträngande på den enskilda äganderätten, som är ganska skarpt och kanske mera vidtgående än man tror. Jag håller före, att ambitionen mellan köpmännen i detta hänseende är en bättre och hedersammare grund att bygga på, än att hota dem med straff, som icke vilja handla på samma sätt som konkurrenten. Jag tror, att förvaltningsutskottet funnit den bästa lösningen, nämligen att pröfva upplysningens väg, och på det sättet söka få denna fråga bragt till en lycklig afslutning. Jag ber att få instämma i styrelsens förslag.

Hr Lindqvist, Stockholm: Jag skulle kunna låta bli att säga något vidare, då den nu förda diskussionen varit uttömmande, men jag skulle vilja instämma i det klara och koncisa uttalande i frågan, som hr Pettersson gjort. På samma gång skall jag be att få föredraga en skrifvelse från en kategori af våra expediter, nämligen från speci- och viktualiehandlareföreningarna samt gross- och minuthandlareföreningarna. De hafva inom sig utsett en centralkommitté, som fått i uppdrag att utreda frågan. Emellertid har denna låtit utgå flera inbjudningar till här i Stockholm befintliga handelskorporationer, att hvar och en skulle insätta i denna centralkommitté 3 personer för att samarbeta med dem och bearbeta opinionen för att, på sätt här föreslagits, väcka en motion vid nästkommande riksdag för att få butikstängningsfrågan på laglig väg löst. Det är ett obestridligt faktum, att denna fråga ryckt fram med en fart och en pondus, så att den icke kan tillbakavisas. Här har, såsom hr Pettersson framhöll, under de sista 10 åren i Stockholm gjorts så energiska försök att på frivillighetens väg få en öfverenskommelse till stånd, men försöket har strandat på den omständigheten, att de

mindre detaljhandlarne årligen inryckt i ledet med hundra till tusentals personer, element, som naturligtvis icke haft reda på hvad handel vill säga, men som ställa till oreda, därigenom att de icke äro möjliga att på frivillighetens väg komma öfverens med. De ha i sin skrifvelse framhållit, att exempel från utlandet gifva vid handen, att det icke är omöjligt att på laglig väg göra något. Det har anförts Norge såsom exempel. Där har man den bestämmelsen, att om två tredjedelar af kommunens handlande förena sig om en gemensam stängningstid, tillämpas denna öfverenskommelse såsom lag inom denna kommun, och då är det en lag, uppburen af den allmänna opinionen.

I Amerika hafva expediterne själfva tagit frågan om hand och fört den till ett lyckligt resultat på det sätt, att, i synnerhet inom de större städerna, stängningstiden är satt till kl. 6 på e. m. Det är tid på att Sveriges Allmänna Handelsförening gör ett positivt uttalande vid detta årsmöte, då frågan säkerligen kommer före vid nästa riksdag i form af flere motioner. För min del ber jag få instämma i hr Hj. Petterssons förslag, som resulterar i, att man får ett positivt uttalande här, för att denna fråga måtte lösas på laglig väg.

Hr V. Eriksson, Gäfle: Jag föranledes att yttra mig på grund af hr Keyserns anförande med afseende på denna fråga. Det är ett yttrande han fällde, som vore sorgligt, om det skulle blifva en mera allmän uppfattning. Han sade, att det skulle blifva en tillbakagång till skråtiden, om man skulle stifta en lag om en gemensam stängningstid. Jag kan icke dela den åsikten. Jag anser, att vi äro med vår tid, om vi söka få till stånd humanitära lagar, som skapa rättvisa för den tjänande arbetsklassen, som man släpat ut under årtionden. Det visar sig hvad denna köpmannakår kan uträtta i humanitär riktning utan lagar, då man kan begära, att en tjänare skall stå i affären från kl. 6 på morgonen till kl. 12 på natten! Om man försöker åstadkomma lagar i landet, som upphjälpa denna klass' ställning, så att den blir lika rimlig och dräglig som de öfriga invånarnes i landet, så är detta icke att gå tillbaka till skråtiden. Det förefaller mig, att hr Keyser icke drifvit affärer i detalj och fått någon erfarenhet i detta fall. Jag vill endast citera ett k. valspråk: land skall med lag byggas; och undrar, om vi äro så höga herrar, att vi kunna styras utan lagar, då det visat sig under århundraden, att lagar äro det bästa folk hafva för att det skall kunna blifva ordning och reda.

Hr Bresky, Landskrona: Hvad beträffar hr Keyserns yttrande, att den skulle blifva villervalla, om en sådan lag antages, och att man borde förbjuda t. ex. handelsresande att resa längre än till kl. 8 på aftonen, så skall jag be att få anmärka, att då affärerna stängas kl. 8, hafva resandena icke något där att göra efter den tiden. — — — — —

Jag tycker, att vi icke behöfva vara rädda för att komma till riksdagsmännen med några motioner. Vi komma icke för ofta.

Jag — — — — — ansluter mig till den af Luleå köpmannaförening väckta motionen.

Hr Wetterström, Södertälje: Det synes mig vara alldeles omöjligt att komma till något resultat om den väg man bör välja. Därför anser jag, att det vore lämpligast, om föreningen skulle med godkännande af Luleå köpmannaförenings förslag öfverlämna detsamma till sin styrelse och förvaltningsutskott för vidtagande af de åtgärder, hvartill de kunna finna anledning.

Hr C. Frick: Jag tillåter mig ansluta mig till hr Keyser, i det jag fullkomligt delar hans åsikt, att af lagstiftning skall det vara lagom. Låt vara, att »land skall med lag byggas», men icke på det sätt, att man skapar lagar, som vore det för småbarn. Hvar och en bör vara karl för sin hatt och ha lof att sköta sin affär själf utan för många och onödiga band. Jag har velat uttala denna min med hr Keyserns likstämmiga åsikt, enär jag tyckt mig finna, att hr Keyser står alltför ensam här om sin åsikt.

Hr Wahlin, Stockholm: Jag skall för min del be att få inlägga en gensaga mot ett yttrande af hr Rosén, då han sade, att här icke finnes någon i församlingen, som icke finner motionen beaktansvärd. Jag ber få yrka bifall till styrelsens förslag.

Hr Ramstedt, Stockholm: Hvad herrarne än komma att göra, så bifallen icke utan vidare Luleå köpmannaförenings motion, ty det vore att inskränka för mycket på förvaltningsutskottets görande och låtande. Den är hållen i sådana ordalag, att om förvaltningsutskottet skulle blifva nödgadt att ingå till K. M:t med en skrifvelse i öfverensstämmelse med Luleå köpmannaförenings förslag, skulle vi komma att begära den mest snäfvu lagstiftning, som förekommit i vårt land. Vi hade frågan på tal för 3 år sedan på mötet här i Stockholm. Då lämnades upplysning om, huru denna fråga blifvit behandlad i Tyskland och upplästes i öfversättning den gällande lagstiftningen därstädes. Däraf framgick tydligt, att i den tyska lagbestämmelsen finnes en mängd undantagsförhållanden i och för anordnande af olika bestämmelser för olika orter. Jag tror icke, att det är möjligt, att söka åstadkomma ett lagförslag för hela riket utan undantagsbestämmelser, på sätt Luleå köpmannaförening föreslagit. Ehuru jag för min del känner mycket stora sympatier för den föreliggande frågan, tror jag, att herrarne gjorde klokast i att antaga styrelsens förslag. Men vill herrarne icke göra detta utan göra ett starkare uttalande, skulle jag vilja förena mig med den aktade talare, som framställde det förslaget, att mötet skulle med godkännande af motionens syfte öfverlämna frågan till styrelsens vidare åtgärd. Jag tror, att herrarne göra klokast i att nu stanna vid ett sådant beslut, ty eljest kommer förvaltningsutskottet i ett svårt läge.

Hr Durango, Luleå: Jag skall anhålla att med anledning af den siste ärade talarens yttrande få återtaga mitt förslag om bifall till motionen i oförändradt skick och instämma med hr Ramstedt.

Hr Ivar L. Bohman, Stockholm: Jag skulle på det lifligaste vilja instämma i hr Hjalmar Petterssons anförande och äfven i hr Ramstedts förslag, såvida förvaltningsutskottet verkligen kommer att göra något åt frågan, om den icke blir hvilande som förut. Jag har arbetat för saken under 25 år och funnit, att man på frivillighetens väg icke kan åstadkomma något. Jag instämmer i motionen med det tillägg hr Ramstedt framlagt dock, endast för så vidt det blir gjort något åt saken till nästa riksdag.

Hr Hjalmar Pettersson, Stockholm: Jag ber att få instämma i det uttalande, som gjorts af hr Eriksson och som gick i samma riktning som det af hr Ramstedt framställda förslaget.

Efter det diskussionen förklarats afslutad, beslöt mötet med bifall till hr Wetterströms förslag att under godkännande af Luleå köpmannaförenings ifrågasvarande motion öfverlämna densamma till styrelsens och förvaltningsutskottet för vidtagande af de åtgärder, till hvilka de kunde finna anledning.

Mot detta beslut anmälde hr C. A. Wahlin, Stockholm, sin reservation.